

GAILLURRA: SOKRATES, PLATON ETA ARISTOTELES

Filosofia guztiaren gaillura, Grezia'ko iru filosofok osotzen dabe: Sokrates, Platon eta Aristoteles'ek. Arrezkeroko filosofi guztiak orrein irakatsien oiñean ezarten diran oarrak dirala dirudi.

...

Sokrates K.a.'ko V gizaldian jaio zan, Perikles'en aldian., 470n. urte inguruan. Ez eban ezer be idatzi eta sinistebakoa zalakoan, Melitos'en salakuntza kontuan artuta, eriotzarako epaia emon eutsoen. Ber-berak edan eban zikuta edari ilgarria. Eriotzearen ostean betiko zoriona egoala itxaroten eban

Bere irakasbidea galderak egin eta artzen ebazan erantzuna osotzea zan, maieutika edo itaunketa deritxo irakasbide oneri.

Ezer idatzi ez ba'eban, nondik jakin zein zan bere irakatsia?

Platon bere ikaslearen "Alkar-izketak" dira biderik ziurrena, baiña alkar-izketarik zarrenak, antza dagoanez, zintzo agertzen dabe irakaslearen pentsaerea, azkenengoak, ostera geiago dira Platon beraren eritxiak.

Sokrates'en lanik biziena bere aurretiko sofisten eritxiak alboratzea da.

Alkar-izketetan lenengo izeka edo ironía agertzen da itaunean bertan, gero eztabaidatzea dator eta irugarren ekiñaldian egia agertzea

Irakatsi guztien oiñarrian arimea dago eta arima orretan dago egi osoa, alkar-izketaz agertzen dan egia. Eta or dagoz, baita, jokabiderako arau zuzenak.

Orretarako Buru argia daukagu, bakoitxarena eta guztiena dana. Ori da zorionsunerako bidea eta ori berori da Jainkoa. Ontasuna ta jakituria bat dira. Jainkoa norkia eta munduaren laguntzaillea da, baiña buru-argitasuna bera.

Sokrates'en eskolakoak dira Zinikuak, tiñakuan bizi zan Diogenes buru dala, baita Zirene'tarrak be, zentzunen lagunak eta atsegin-billatzailleak.

...

Baiña Sokrates aundiaren jarrazzaille zintzoa Platon izan zan. Onek Akademia eritxon irakas-lekua aurkitu eban, Akademos eritxon atenastarraren eleizatxua ta baratza.

Bere irakatsiak ez ebazan katalogatu, gero Aristoteles'ek egingo dauan lez. Bere irakatsiak alkar-izketetan aurkitu bear dira an-or-emen. Orrelan bere maixuaren maieutika edo itaunketa jarraitu eban irakasbide lez, baiña irakatsi asko ez dira Sokrates'enak, bereak baiño.

Platon'en irakatsirik arrigarriena eta gero Aristoteles'ek alboratuko dauana auxa da: Burubideak edo ideak

beste munduan dagozela eta ortik arima bakoitxera sartu dirala. Gero ez da egiten besterik an dagon jakituria agertu baiño, or dago zentzunen bide illuna eta arimearen argitasuna. Gorengo dagon burubidea ontasunarena da, ori da burubide nagusia eta jainkoa dan Demiurgoak ango ideak emen iluntasunean ezarri dauz gero buru argian dagozan ideak azaltzeko, ikastea arimako ideak gogortzea da, emengo gerizen laguntzaz

Arimea il-eziña da Platon'entzat eta betiko ideen bidez etikarako ta politikarako jokabideak aurkitzen dauz.

Laterriak edo jaurketak iru mailla daukaz Agindu bear daben buru-argiak edo filosofoak, euren ondoan dagozen zintzailleak eta danari eutsi bear dautsen esku-langilleak eta lurgñiak. Orregaitik agintariak ez dira aukeratu bear demokraziaren bidez, izadiak berak daukaz aukeratuta.

Ertilarien aurka agertzen da Platon eta oneik gizartetik bota egin bear dirala diño, euren lanak egiaren antzekoa diran gauzen antzak baiño ez diralako

...

Baiña goazen Akino'tar Tomas'ek filosofoa esten dau-tson Aristoteles aztertzeraz.

Platon'en ikaslea da eta bide orretatik Sokrates'en ikaslea be bai.

K.a.'ko 384n. urte inguruan jaio zan Estajira errian. Amazortzi urtekoa zala sartu zan Platon'en Akademira. Geri Alejandro Aundiaren irakasle ta ezitzaille izatera eldu zan.

Atenas'en Lizeon eritxon baso bat erosi eban eta an irakasten eban ibiltzen ebillala, orregaitik deritxo peripatetiko eta inguru-ibiltaria. Lizeoak Akademiak baiño ospe aundiagoa lortu eban.

Bere irakatsiak ez dagoz an-or-emen, liburu egokietan eta bakoitxa bere lekuan baiño: Lojika-liburuak edo organo, 14 liburu dira; fisika-liburuak 43 liburu; lenengo filosofia, 14 liburu; etika eta politika, 19 liburu; edertasunari buruzkoak, 5 liburu.

Aristoteles'ek ez dau onartzen gauzak zer diran agertzeko Platon'en bidea, gauzen izatasuna beste mundu baten ez dagoalako, emen geure aurreko munduan baiño.

Lojika edo Organon'ek oiñarri lez kategoriak daukoz, itza lenengo kontuan artuta, gero esaldiak datoz. Esaldiak alkatu egiten dira, aztertuta, eta silogismoa sortzen dabe, baiña beste azterbide bat dago zientzia osotzeko, idea orokorrak edo unibersalak bear dira orretarako eta ori alboratze edo abstrakziñoagaz lortzen da.

Aristoteles'en azterbiderik sakonena "ilemorfismo" edo gaia ta betetzea alkartzea da eta orren oiñarria almena edo potentzia eta akto edo betetzea dira. Eta azkenean

lenengo betetzaillea edo “motor inmovil” eskatzen dau eta ori Aristoteles’entzat Jainkoa da.

Metafisika’n, Aristoteles ulertzeko ondo bereiztu bear dira gaa eta gaiñeratuak, suztantzia ta akzidenteak.

Aristoteles’ek zeatz aztertu eban Platon’en ideen mundua eta ideen mundu ikusi-ezin ori oso-osoan ukatu eban: Dana dator aurrean daukaguzan gauzetatik eta gure adimen egillea da ideak sorzten dauzana.

Arimea zer dan azaltzeko bere eragiña egiten dabenez gauzak, biziak, eta ori ez daukenak dakaz gogora. Biziak arimea dauke, eta izakia zelakoa dan, iru mailla euki daukez arima onek: bizia bera, zentzunak, adimena.

Jakitun onen idazkien artean garrantzi aundi bat dauke etikari ta politikari dagokiozanak

Politika-arloan bere bizitza larria agertzen da idazkietan: Gizona politikarako egiña dan aberea da eta polis edo uria da eginbear ori beteko lekua, askatasuna dauken gizakien bizi-lekua.

Zelan jaurri edo gobernatu uria, polis?

Gobernatzailleak jakitunenak izan bear dabe eta erarik onena erregetza da. Urrengo dator aristokrazia edo jakitun taldeen gobernu eta irugarren mailla demokrazia edo askoren gobernu..

Jaurkera guzti orreik onak dira, baiña guztiak usteldu leikez eta erregearen ordeztiranoa agertzen da, aristokraziaren ordezt oligarkia okerra, eta demokraziaren lekuan demagogia gorrotagarria..

Ezelan be ezin leikela onartu, diño, Platon’en komunismoa, sendiak eta banakakoak onartzen ez dauzalako.

...

Zori txarrez Platon’ek eta Aristoteles’ek lortu eben goi.mailla au beingoan jausi zan eta Aristoteles ez zan gizartearen agertu Abizena ta Aberroes arabiarrek Europa’ra ekarri arte. Ortik artu eban akinotarrak. Eta Platon’en ideak izan ebazan jarraitzailleak Agustin deunaren aldira arte eta ikasle kaskarrak izan ziran.

...

Filosofo aundi orreik ia aitzuta geratu ziranean, beste eskolabide batzuk agertu ziran. Ona emen labur-labur:

Epikurotarrak, atsegiñaren eta bizitza zoriotzuaren billa ebiltzanak; estoatarrak, bizitza baketsuaren billa ebiltzanak, Seneka ta Marko Aurelio enperadorea nagusi dirala; eszeptiko edo zalantzariak, eta azkenean filosofibatzaillak edo eklektikuak onein artean Erroma’ko Zizeron buru dala.

Platon’ek goraldia izan eban Platon-zale barrien aldirian Alexandria’ko Filon eta Plotino nagusi dirala eta orrik artu eben jakituria Eleizearen guraso zar askok, batez be Agustin Deunak

Eta Erroma’ko filosofiaren azken lez, Boezio daukagu: 525n. urtean il zan au espetxean eta beronen liburik onena, espetxean idatzia, “Filosofia’ren kontzelua” izan zan.

...

Idatz-zati au amaitzeko, esan dagigun filosofi guzti ori sartaldeko pentsaerak izan dirala, baiña zer? Sartaldekogizakiak ez eben pentsatzen?

Bai, baiña beste bide bat artu eben sartaldean, mitoen bideak, eta au itzi barik jarraitu eben jakituria ta erlejiñoa bat eginda.

Or daukagu Buda jakituna, ardurak alboratu eta barruko bakea lortzeko bideak irakatsi ebazana, “nirbana” edo zoriontasun osoa eskuratzeko bidea edo bardin dana, arimak munduan batetik bestera ibilli barik, el-mugara eltzeoko bidea agertu ebana.

Or daukagu Konfuzio jakituna, eta oro Pertsia’ko erlejiñoa bideratu eban Zoroastro edo Zaratustra, onaren iturria dan Ormuz Jainkoa eta txararen aturri da Ariman iragarri ebazana eta manikeiskeriaren bidez Agustin Santuaren bizitzara be eldu zana.

Beste pentsaera eta biziera bat sartaldekoko au!

Olazar’tar Martin’ek

ZER ALDIZKARIA

Ordaindu, mesedez, ZER aldizkaria! (ogei euro) kontu onetan:

EUSKERA ZALEAK

BILBAO BIZKAIA KUTXA

Bilbao, 2095 0000 7 4 20.000 8961-5

Adiskide! Mesedez ZER aldizkaria aurrera eroaten lagundu eiguazu!

Ebagi orri onetan txarteltxu au eta eroan bbk’ra eta ordaindu 20 €. Ez dozu ezer be idatzi bear.

Baiña, aztu barik, esan Kutxan zeure izena eta zeure erriarena.

Eskerrik asko!